ANALELE BANATULUI, S.N., ARHEOLOGIE – ISTORIE, XXIX, 2021
http://analelebanatului.ro/aparitii-issues/analele-banatului-xxix-2021/

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA CETATEA ȘOIMOȘ (JUD. ARAD) DIN ANII 1966-1967 (JURNAL DE SĂPĂTURĂ)*

*Florin Medeleț***

Cuvinte cheie: *săpătură arheologică sistematică, cetatea Șoimoș, cetate medievală, jurnal săpătură*
Keywords: *systematic archaeological research, Șoimoș castle, medieval castle, excavation diary.*

The Archaeological Researches of Şoimoş Castle (Arad County) from 1966–1967 (Excavation Diary)
(Abstract)

Şoimoş castle is located on the northern bank of the Mureş River and it is one of the best preserved medieval castles from the territory of present-day Romania. The castle however has never been thoroughly investigated through archaeological methods; therefore the construction phases of the fortification, especially those dated to the beginning of its existence, are still not exactly established. The results of the test excavations carried out in 1966–1967 by a team of archaeologists; among them Marius Moga and Florin Medeleţ from the Museum of Banat, were unknown until now. The paper presents the excavation journal belonging to F. Medeleţ, kept in the archive of the National Museum of Banat and the drawings of the plans and sections of the excavated trenches. A general excavation plan has also been sketched. The archaeological inventory from these excavations will be published on another occasion.

Introducere

Localizată pe malul nordic al râului Mureș, pe un deal numit de localnici „Cioaca Tătarului" sau „Tăutului", cetatea Șoimoș este una dintre cele mai bine conservate cetăţi medievale de pe teritoriul României de astăzi. Cu toate acestea, în lipsa unor cercetări arheologice sistematice, stabilirea exactă a etapelor constructive, în special a celor din primele faze de construcţie a cetății, precum și a evoluţiei sale planimetrice ulterioare întâmpină dificultăţi.

Sondajele efectuate de Radu Heitel, N. Pușcașu, Marius Moga și Florin Medeleţ, inedite până în acest moment, sunt singurele cercetări arheologice ale cetății. Cercetările au vizat în special latura sudică a incintei exterioare și așa numita „sală a cavalerilor", localizată de asemenea pe latura sudică a primei incinte.

Având în vedere importanţa acestui monument medieval și din respect pentru munca de cercetare, dorim ca prin acest act de restituire să achităm din datoria predecesorilor nostri. Posibil ca o parte a materialului arheologic să fi ajuns prin Radu Heitel și Nicolae Pușcașu la București, dar până în acest moment nu am putut să aflăm date privind locul de păstrarea a acestora sau a altor documentaţii de șantier. De asemenea, nu avem informaţii privind depunerea acestora la Complexul Muzeal Arad, în depozitul muzeului nu au fost identificate material arheologice de la cetatea Șoimoș.

Documentaţia de șantier constă din două jurnale: Șoimoș I și Șoimoș II. Șoimoș I conţine descrierea, într-o singură pagină, a lucrărilor din campania din 1966, însoţită de o schiţă a planului, după care urmează un text transcris aparent după jurnalul Șoimoș II, în care se reiau descrierile din 30–31 martie 1967. Spre deosebire de jurnalul Șoimoș II, aici a fost copiat doar textul, fără schiţele obiectelor descoperite pe parcursul săpăturilor. Jurnalul Șoimoș II conţine și schiţe de planuri și profile, unele fiind apoi redesenate pe hârtie milimetrică. Secţiunile au fost puse și pe un plan al cetății. Notările în jurnal nu sunt făcute mereu cronologic, redăm textul și schiţele în ordinea paginilor.

Din documentaţie reiese că au fost trasate cel

* Articolul face parte din seria restituirilor, în cadrul cărora ne-am propus să publicăm însemnările arheologului Florin Medeleţ, rămase inedite în arhiva MNaB.

** Transcris și îngrijit de Zsuzsanna Kopeczny. Textul este redat integral (inclusiv punctuaţia) în forma originală din manuscris, fiind reproduse inclusiv schiţele, sub forma unor figuri inserate în text, așa cum se regăsesc și în jurnal. La final, sub forma unor planșe, este publicată documentaţia grafică (planurile și profilele) a săpăturilor.

puţin 9 suprafeţe, sub forma unor secţiuni, dintre care S 1, S3 au fost parţial extinse sub forma unor casete. Nu se face nicio referire la S 7 și S 8. De asemenea, pe planul general sunt trasate doar secţiunile S1-S5, săpate de F. Medeleţ.

Pe o filă ruptă dintr-un alt caiet sunt descrise succint și principalele descoperiri din cadrul secţiunilor, S 6 și S9 săpate de N. Pușcașu în august 1966.

O parte a materialului arheologic descoperit pe parcursul acestor săpături arheologice, și anume cahlele, au fost deja publicate[1]. Restul inventarului arheologic se află în stadiu de prelucrare și urmează să fie și ele publicate cât de curând.

ȘOIMOȘ I

20 sept. 1966

În secţiunea din **9** în capătul dinspre **10** la 25 cm h începe un strat de cărbune, arsură, fragmente ceramice. A se vedea și stratul identic din **5**, lângă intrarea din **10**, precum și pavimentul din faţa lui **9** și **5** în secţiunea tov. Moga.

În săptămâna 19 sept – 24 sept 1966 s-a săpat în caseta **9** (vezi planul mare) așa zisa sală a cavalerilor. Secţiunea trasată lângă zid și lată de 2 m a permis dezvelirea a 2 nivele. Nivelul **1** (numerotate de sus) la ... m de rândul de grinzi cel mai de jos, are paviment păstrat pe alocuri din cărămizi (punctul 1 și 2). Pe acest nivel – un strat gros de arsură, cărbune, oase de animale (bovine, ovine f. multe, mistreţi (mai puţini) și ceramică (păstrată fragmentară) – roșie, neagră, smălţuită sau pictată și obiecte metalice: ghiulele, topor, potcoave etc.

Al doilea nivel cu pavimentul păstrat (vezi punctul 3) este la o adâncime de ... m faţă de nivelele cele mai de jos.

Secţiunea arată după prima săptămână astfel în profil:

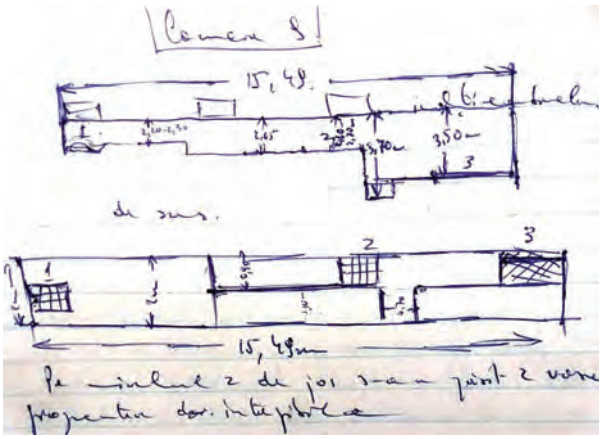

Pe nivelul 2 de jos s-au găsit 2 vase fragmentare dar întregibile.

Șoimoș 1967 **Vezi** Șoimoș II Bloc – șoimul

30 III 1967

S-a săpat în curtea exterioară secţiunea **2**. În ea la 1,90 m h., sub stratul compact de arsură, evident mai târziu, s-a găsit o farfurioară de bronz (cu miez de fier). La 2,25 m h. s-a găsit un ulcioraș de lut întreg, cu toarta lipsă, pictat. S-au mai găsit multe oase, urme de arsură și alte 3 vase ce pot fi întregite. În secţiune a apărut un șir de blocuri? Zid? paralel cu zidul cetăţii interioare.

A mai fost săpată secţiunea **3** unde se disting clar deocamdată 3 nivele? (Am început să cred ca o posibilitate existenţa certă a 2 nivele: 1: strat gros de arsură cu mai multe subnivele. 2: pavajul.

În această secţiune ca și în secţiunea **2** s-au găsit obiecte metalice din fier, o mică ghiulea, un nasture de aramă (alamă), un inel, un degetar.

Zidul dezvelit în secţiunea **3** e de cu totul altă natură decît cel din secţiunea **2** care e problematic.

31 III 1967

Am făcut profilul secţiunii **3**. Se pare că sunt 2 nivele, cel de sus având 3 subnivele (nu sînt sigur).

În punctul **a** am dezvelit zidul pentru o plombă și am constatat că stratul de arsură e ulterior degradării cetăţii. De verificat neapărat în punctul **b**.

Am început dezvelirea casetei **3a**.

ȘOIMOȘ II

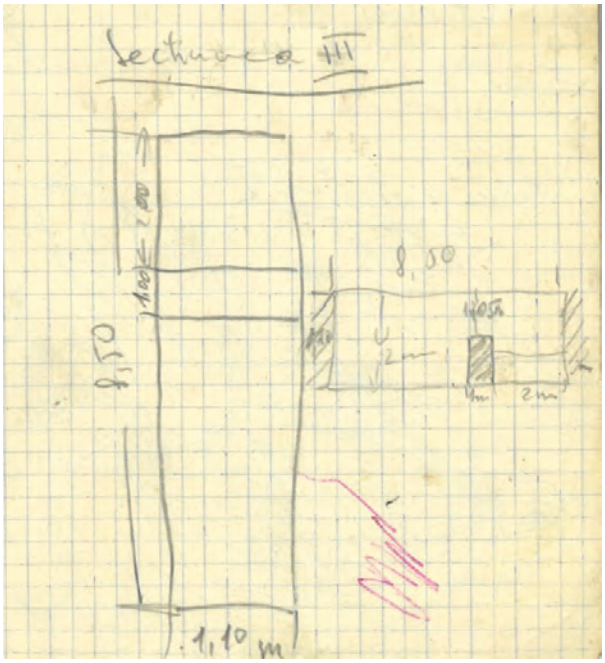

[1] Zs. Kopeczny – F. Mărginean, Cahle medievale din colecţia Muzeului Banatului, descoperite în cetatea Șoimoș (jud. Arad). *Ziridava* 28 (2016), 259–271.

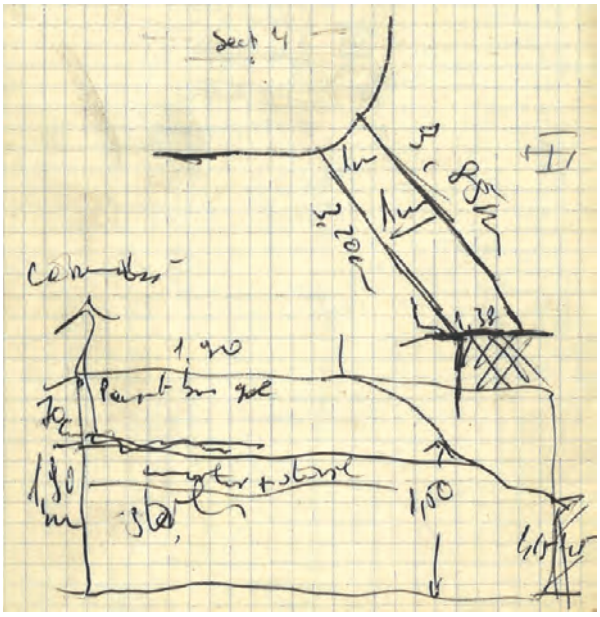

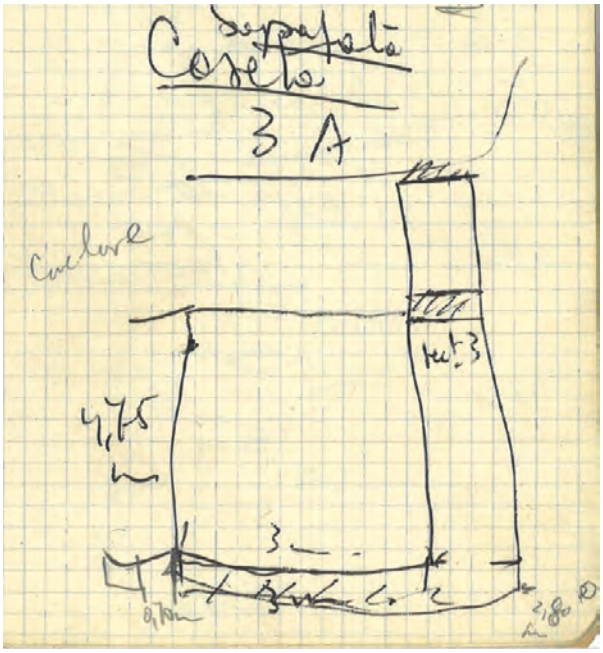

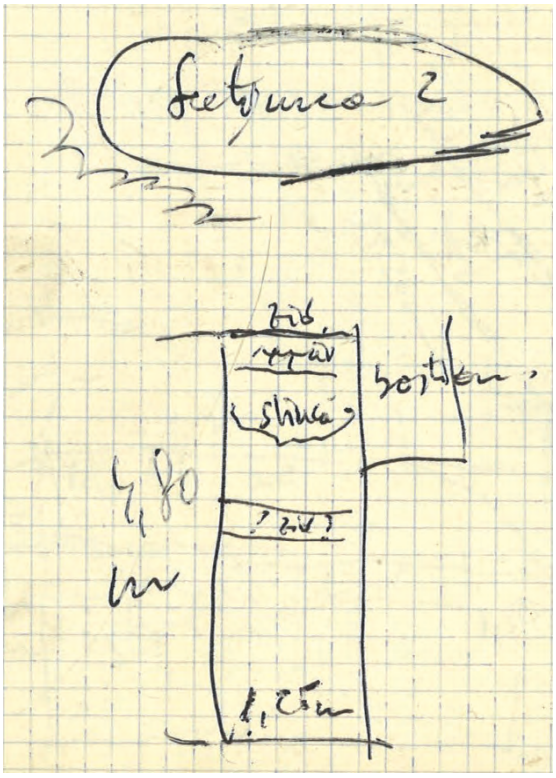

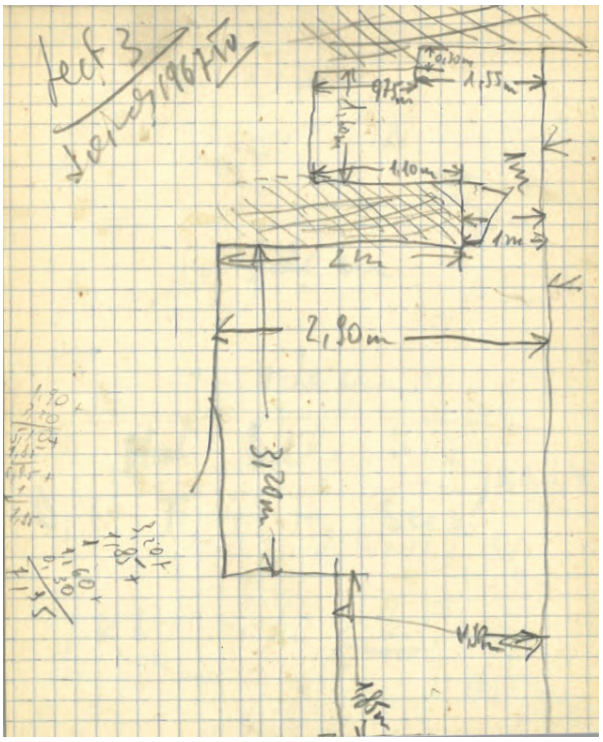

Șoimoș 1967 31 III

Casetă 3A

vezi dimensiuni

– Un strat de humus modern 30 cm h – Nivel 1 de sus – Strat de pământ galben subțire 10 cm, cu fragmente de cărămizi, mortar, fragmente ceramică

– La bază e arsură

Grosimea: …

– Nivel 2: sărăcie mat. ceramic

Bogăţie cuie fier, obiecte

– Pavaj: Deasupra pavajului este un strat de dărîmături și mortar

– **Șoimoș 1967 – martie-aprilie –**

30 III 1967

S-a săpat în curtea exterioară secţiunea –2-**.** În care la 1,90 m h s-a găsit o farfurioară de (cu?) bronz oxidat întreagă iar la 2,25 h s-a găsit un ulcioraș întreg de lut. Lipsă toartă. S-au mai găsit multe oase, urme de arsură fragmente ceramice și 3 vase ce poate pot fi întregite. În secțiune a apărut

un şir de blocuri? paralel cu zidul cetăţii interioare la distanţa de … şi la adâncimea de … (vezi planul

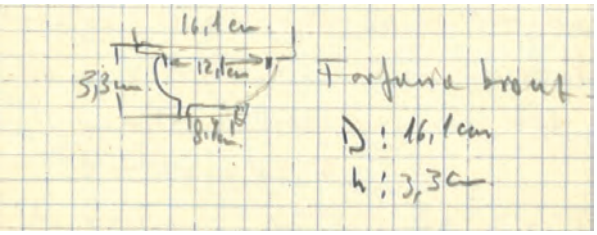

Ulciorul – la roată – pastă galbenă bine ars; cu ornamente geometrice romboidale în reţea pe umăr.

A mai fost săpată secţiunea 3, unde se disting clar deocamdată 3 nivele. Cel mai de jos are pavaj de cărămidă. În ac. secţiune ca şi în precedenta: ob. metalice – fier – potcoave, cheie, o mică ghiulea.

Un nasture – bumb de aramă.

Bumbul e sferic.

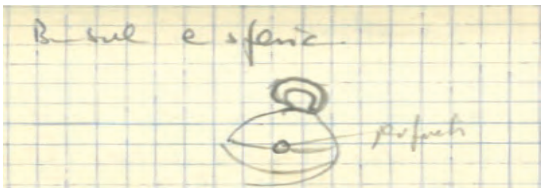

Şi aici e un zid – de cu totul altă factură decît cel din secţiunea precedentă (2) şi mult mai clar.

Asupra acestor aspecte ca şi asupra secţiunii 4 voi reveni în raportul de mîine după ce voi face planurile sumare şi eventual un profil.

31 III 1967

Am terminat secţiunea –3– căreia i-am făcut şi profilul.

Sunt 4 nivele: De sus în jos / Posibil ca să fie doar 3[2]

1 strat de lut ars puternic la care şi urmele nivelelor în lut, sub care strat subţire de tencuială sub care cărbune ars şi fragm. diverse.

Se pare că e după părăsirea cetăţii.

În punctul **a** vezi **Plan2** am dezgolit zidul pentru a face o plombă. Această arsură se întinde şi în zona de zid care ar fi fost pe vremea cînd cetatea era locuită.

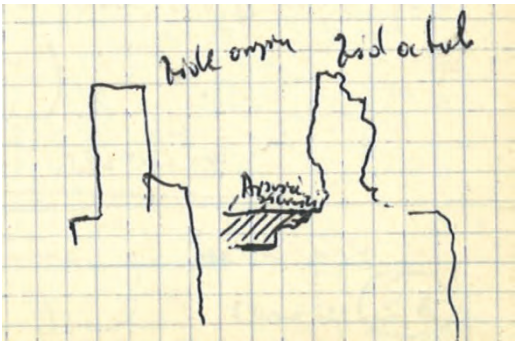

2 După puţin steril amestecat cu cenuşă o nouă dungă de arsură care după cca 4 m se pierde.

3 Sub ac. o dungă de arsură ce continuă în lut brun şi care încalecă zidul acela ciudat paralel la 1,95 m cu zidul cetăţii interioare

4 Nivel de pavaj cărămidă nu încalecă zidul ciudat ci se termină înainte de el.

Nivelul **1/II** pare a fi post părăsirea cetăţii. O locuinţă (sau magazie?) … care ar fi luat foc.

Din lemn şi lut văruită.

Am făcut schiţe sumare pt sec. 2 şi 4.

Am început demolarea casetei **3a**.

Spre sud de secţiunea 3, ajungând la nivelul 1 (vezi desene mai sus).

Casetă 3a

A dat la iveală o serie de aspecte: o locuinţă (baracă?) de chirpic incendiată care se termină la marginea secţiunii 3a (20 cm înainte de terminarea ei).

În ea s-au găsit piroane de fier, puţină ceramică, cuie de fier, un recipient de fier foarte masiv de formă dreptunghiulară, un inel de aramă fără piatră, un degetar.

Am dezvelit pînă la nivelul 3 de sus care nu e terminat.

Am dezvelit secţiunea 1 unde am dat peste un zid paralel cu zidul cetăţii interioare şi perpendicular pe contrafortul ultim dinaintea intrării în cetatea interioară.

[2] Adnotare făcută ulterior cu altă culoare.

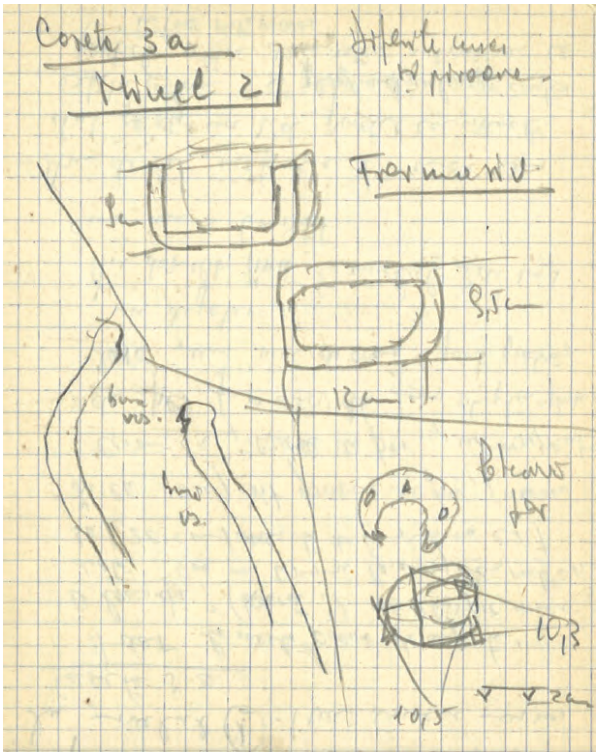

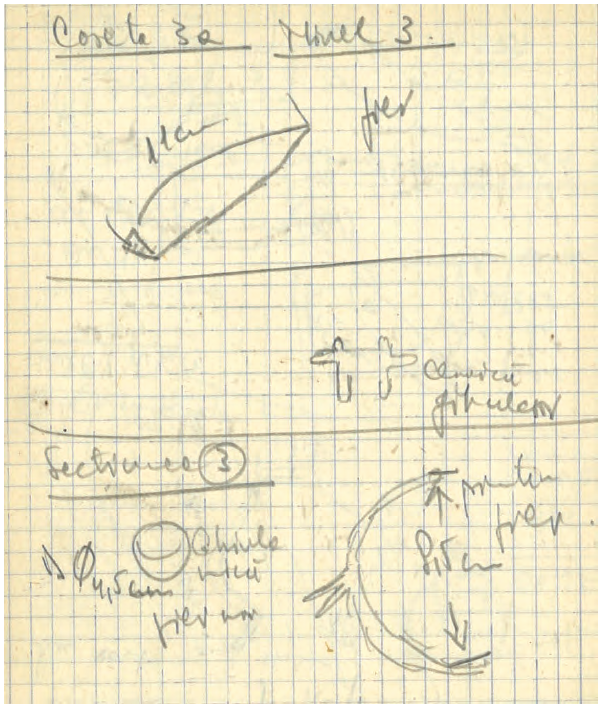

În ea am scos un vas întreg de culoare neagră, lucrat la roată.

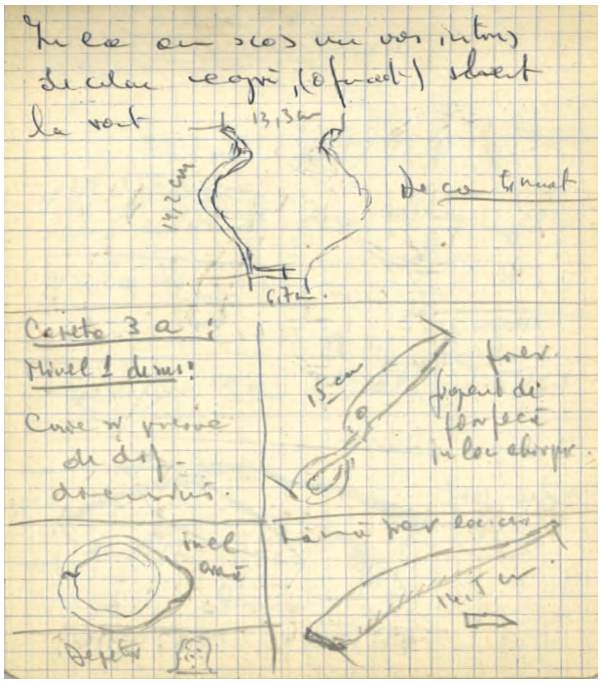

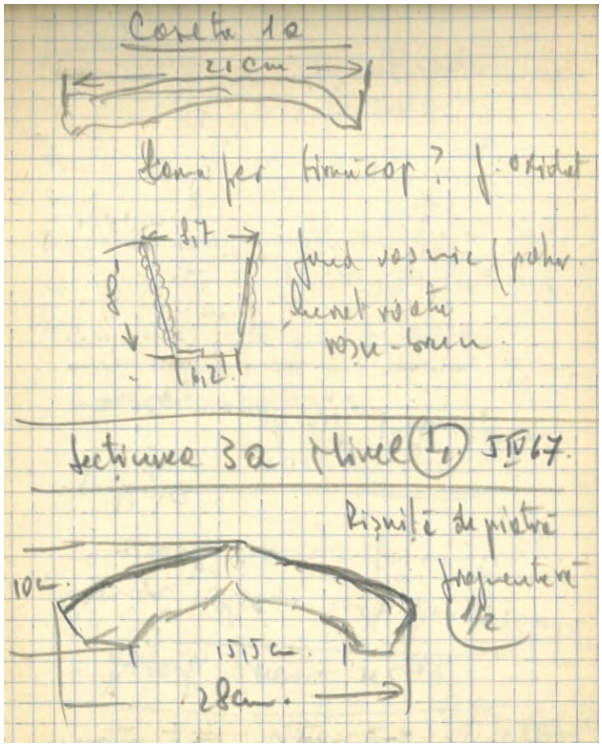

Caseta 3a – nivel 2–3 5 IV 1967

Diferite piroane și cuie

Ceramică galbenă subțire pictată cu roșu brun, fragmente f. puţine.

Cuie, o potcoavă bovine, piroane.

5 IV 1967

Ieri 4 IV a plouat toată ziua și nu s-a lucrat. Azi se dezvelește pavajul în caseta 3a.

Se adâncesc secţiunea **1**.

Se urmărește conturul zidului spre NE dincolo de intrarea interioară. Urmărindu-se tocmai din intrare.

S-a făcut caseta 1a.

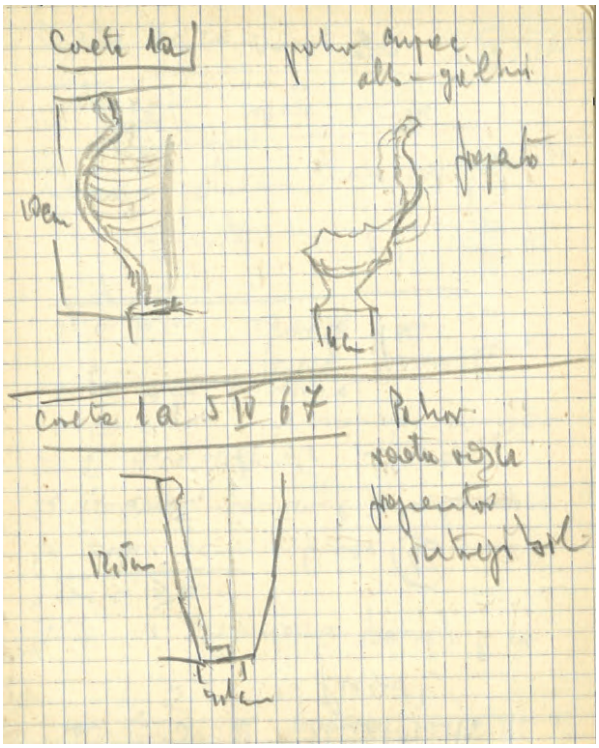

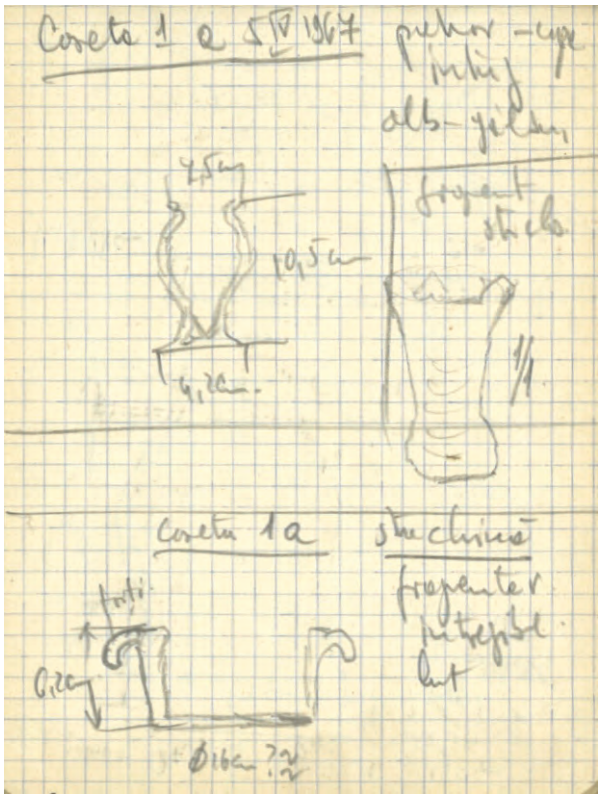

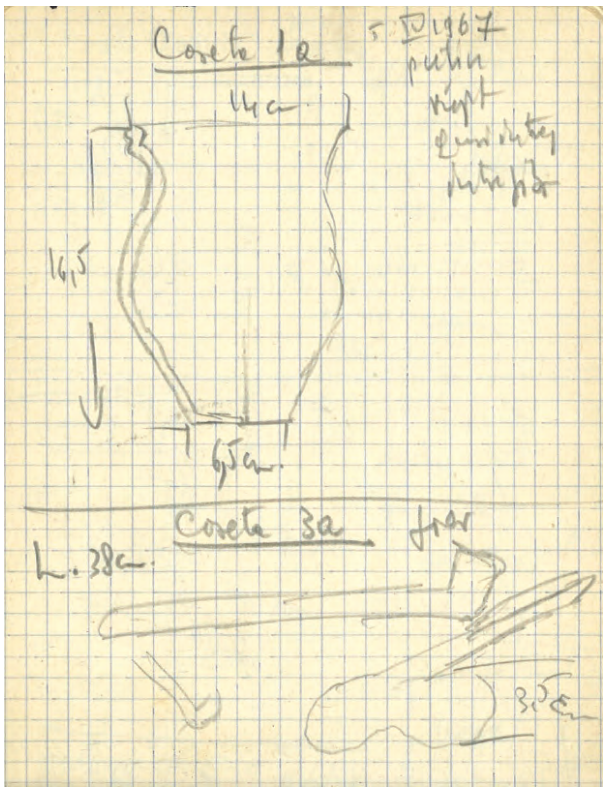

Șoimoș 1967. 5. IV

– S-a ajuns în caseta 3a la pavaj pe o suprafață de peste 12 mp.

– S-a constatat existența unei vetre peste pavaj care a fost f. subțire deci puțin folosită.

– Peste pavajul de cărămidă – un strat de mortar și dărâmătură peste tot.

– S-a găsit o rîșniță fragmentară de piatră și diverse obiecte de fier.

Am impresia că sunt doar 2 nivele.

1 unul: cu 3 subnivele

2 – pavajul

– S-a săpat secțiunea 1. dându-se de un zid ce cade perpendicular pe contrafortul cetății interioare și este paralel cu zidul cetății interioare la distanță de 1,15 m.

La 2,25 m de contrafort, acest zid se închide în unghi drept care deci formează un dreptunghi cu dimensiuni 2,25/1,70 m, scăzând grosimea zidurilor 1,70/1,15 m.

În interioarul acestui dreptunghi sînt găsite mai multe vase întregi mai mai mari și mai mici precum și oase de animal, cenușă. Pământul e foarte afânat. Zidul trece peste un pavaj de cărămidă teșindu-l puțin pe latura lungă a dreptunghiului. Pare să fie ulterior pavajului. Dreptunghiul **1a** pare a fi o groapă de ars gunoaie?

Caseta 3 a

Pavajul e mai jos decît zidul gros de 1 m care traversează secţiunea **3** și f. bine întărit.

X

La intrarea în curtea interioară am început să urmăresc zidul cetăţii exterioare spre a găsi umerii porţii și pt a găsi zidul spre NE.

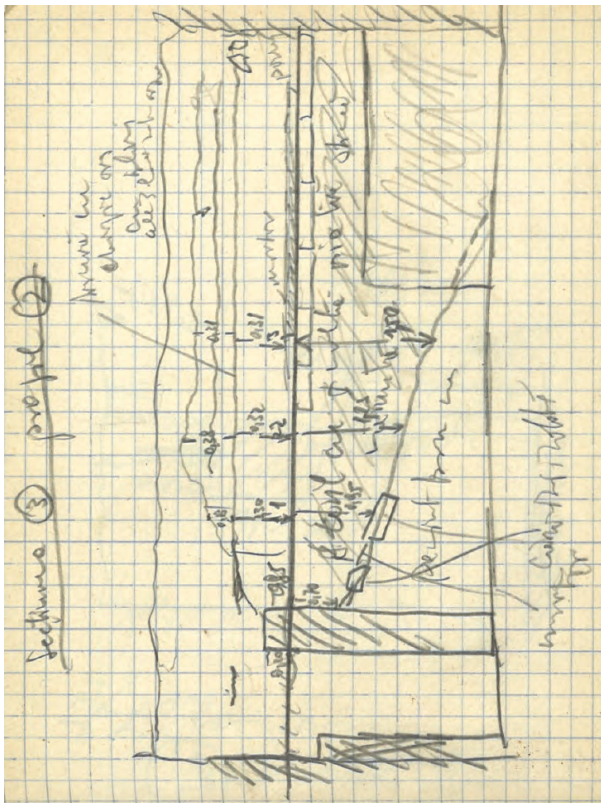

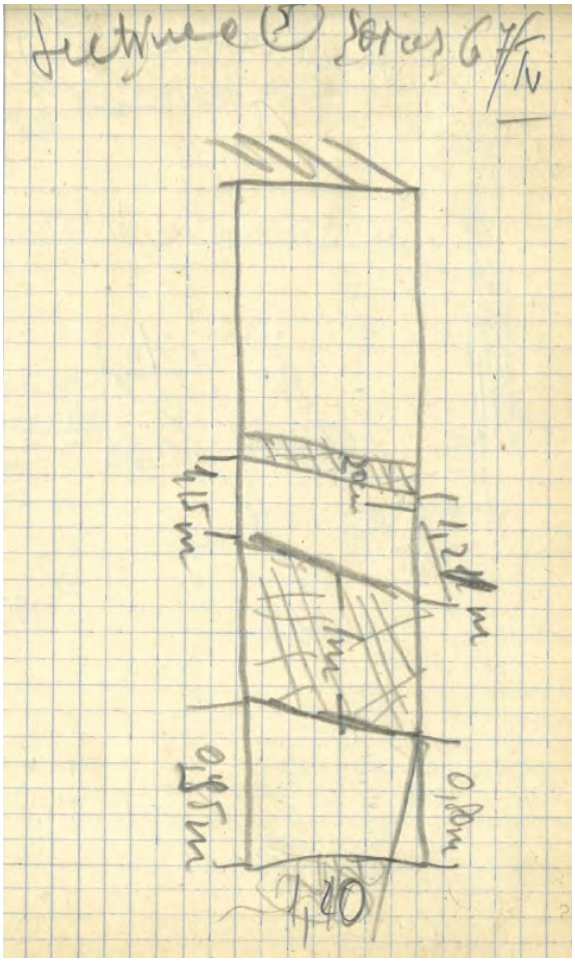

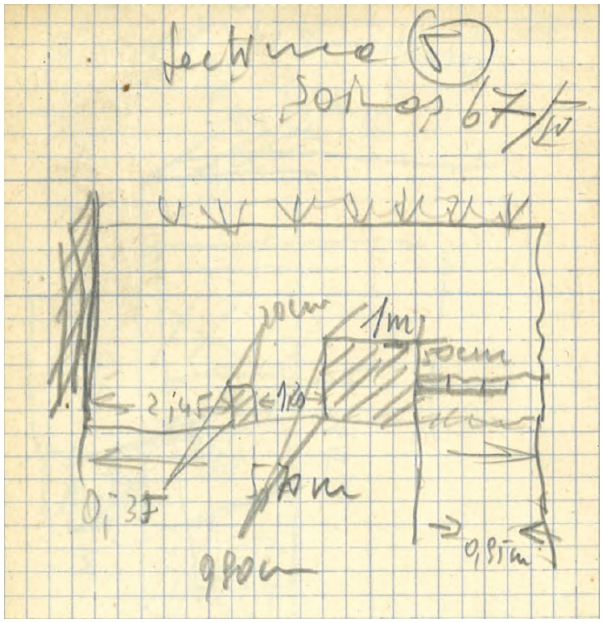

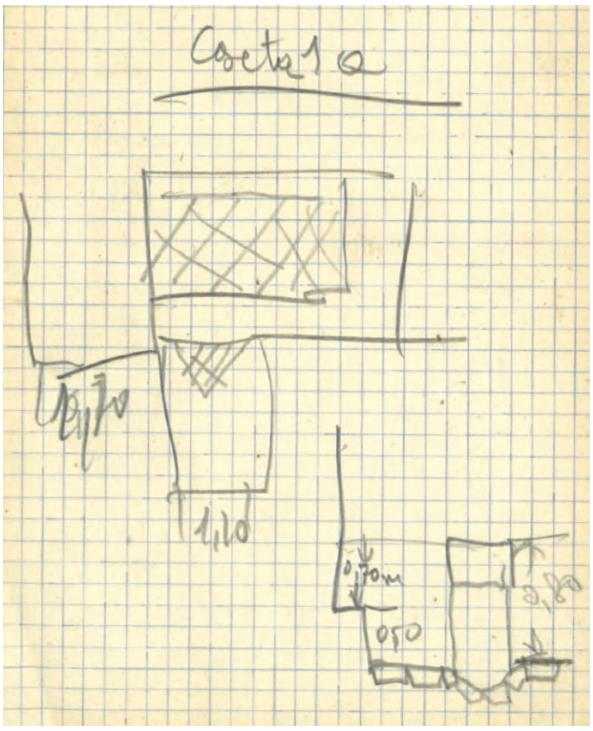

FOTOGRAFII **1** Planul cetăţii	Ridicat f. atent. E necesară o fotocopie după el şi
2 Secţiune prin cetate	Necesară fotocopie. Fîntîna e de fapt cisternă? Se pare că nu au săpat-o toată!
3 Plan de situaţie cu împrejurimi	Fotocopie
4 Şoimoş – vedere exterioară Dinspre Podul mobil (dinspre S)	Se remarcă hornul bucătăriei (NW) azi dispărut. Hexagonul cu mici ferestruici sus. Se remarcă poarta principală. Meterezele spre S. dincolo de bastionul cu poartă sunt bine păstrate ori nu.
5,5a Şoimoş – vedere exterioară înspre (E?)	O serie de elemente absente astăzi prezente pe atunci spre **S – E.** (Un întreg perete cu [...] şi o fereastră (ori refăcut greşit)! A se mări detaliul cu contrafortul cetăţii interioare dinainte de poarta de intrare în cetate curte interioară.
6 Şoimoş –vedere exterioară dinspre (SW?)	Contraforţii sunt mult mai bine păstraţi, se vede coşul bucătăriei precum şi un colţ azi prăbuşit. Meterezele pe latura sudică!
7 Şoimoş undeva exterior	De verificat pe teren
8 Şoimoş – vedere exterioară În prim plan poarta din bastionul mic.	!
9 Şoimoş – vedere exterioară Porţile – de intrare – bastion	La cea de intrare atenţie!!! Comparaţie cu **Foto 4** unde situaţia e alta.
10 Şoimoş – curtea interioară	Se vede clar bolta la intrare şi umărul unei ferestre azi pierdut!!! Balconul (De verificat
11 Şoimoş, Curtea interioară	Balconul
12 Şoimoş, curtea interioară	Balconul şi ferestre care azi nu mai sunt aşa!
13 Şoimoş, curtea interioară	Balconul A se vedea cum se păstra peretele!
14 Şoimoş, curtea interioară	Bucătăria cu hornul şi colţul azi căzut!!!
15 Şoimoş interior	Bucătăria, colţul şi bastionul mare!
16 Şoimoş, interior	Hornul, privire de jos în sus prin el!
17 Şoimoş interior	Colţul, detaliu inexistent azi!
18 Şoimoş interior	Neidentificat încă!
19 Şoimoş interior	Poarta de intrare în curtea interioară. Elevaţii ce nu mai sunt azi!
20 Şoimoş	Schiţe necesare şi nouă. A se fotocopia. Aspecte ce azi nu mai sunt!
21 Şoimoş – schiţă	Cele 2 bastioane La cel > jos nu e poartă!
22 Şoimoş schiţă	Bastionul mare nu se ştie cum e jos
23 Şoimoş schiţe	Aspecte ce nu mai sînt vizibil azi
24 Şoimoş schiţe	Aspecte azi parţial păstrate
25 Şoimoş schiţe	F mare atenţie – hornul de la c. cealaltă!!!
26 Şoimoş schiţă	F. importante!!!
27 Şoimoş schiţe	Balcon etc.
28 Şoimoş – Profil de ferestre	
29 Şoimoş bucătărie	Profil schiţe
30 – 33 Şoimoş – Cripta f. important	

ȘOIMOȘ[3]

08. 967

În secţiunile lui N. Pușcașu Ș 06 și Ș 09 a ieșit material dacic.

În secţiunea Ș06:

Carourile 2 – 3

Stratul dacic compus din cenușă amestecată cu resturi de oase, mici bucăţi de chirpic și fragmente ceramice este așezat direct pe stînca vie care pare a fi amenajată ca o platformă orizontală.

Peste stratul dacic din care au ieșit cîteva fragmente de fructieră lustruită neagră, cîteva fragmente cenușii la roată și un fragment cu buton și unul cu brîuri alveolare, se suprapune un strat de argilă galbenă peste care vine o ravinare către zidul curtinei interioare se află un cuptor piatră de veac 12–13, aflat deasupra acestor structuri.

Se remarcă în profil o serie de ravinări pronunţate.

Ș. 09.

În dreapta contrafortului din dreapta intrării principale, în marginea gropii umplute cu piatră de stîncă mărunţită și moloz – un picior de fructieră, o cană cenușie lucrată la roată de tradiţie f. probabil celtică și cîteva fragmente de vas lucrat cu mîna.

Ceramica dacă atestă o locuire intensă a acestui punct.

[3] Filă ruptă dintr-un alt caiet.

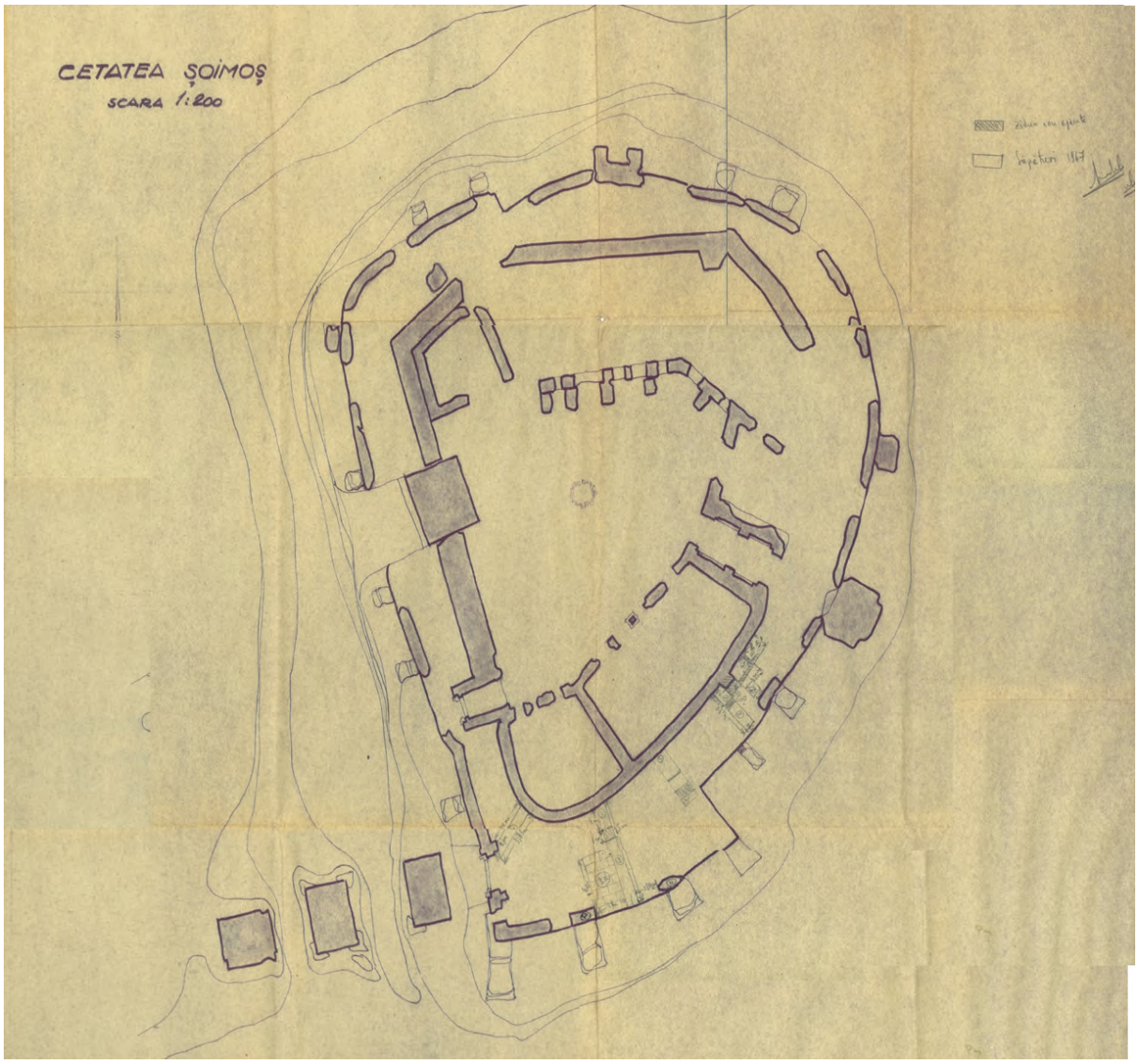

Pl. I. Planul general al săpăturilor / *General excavation plan.*

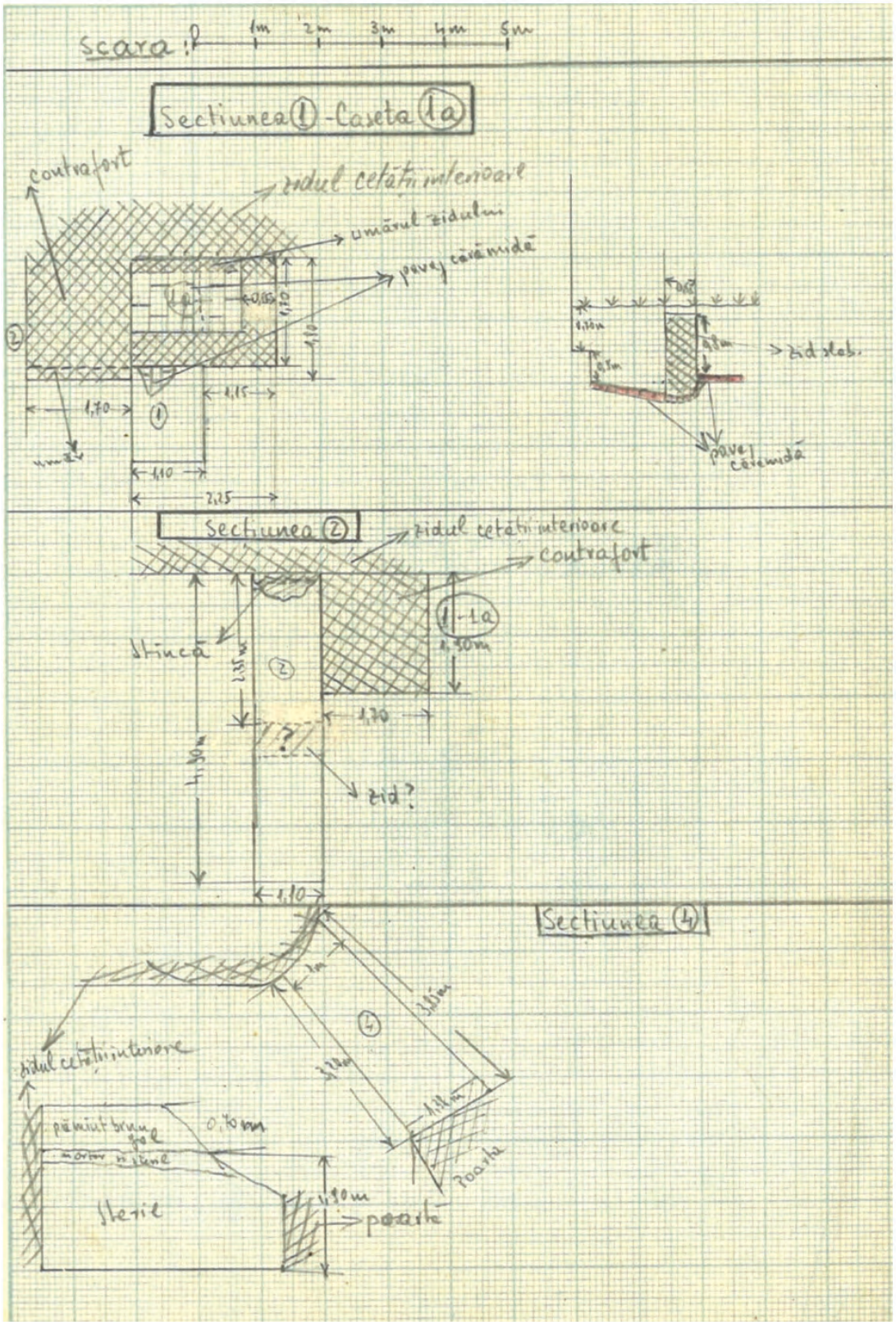

Pl. II. 1. Plan şi profil S 1 – C 1a. **2.** Plan S 2 – C 2a **3.** Plan şi profil S 4. / *1. S 1–1a plan and section drawing. 2. S 2a – C 2a. 3. S 4 plan and section drawing.*

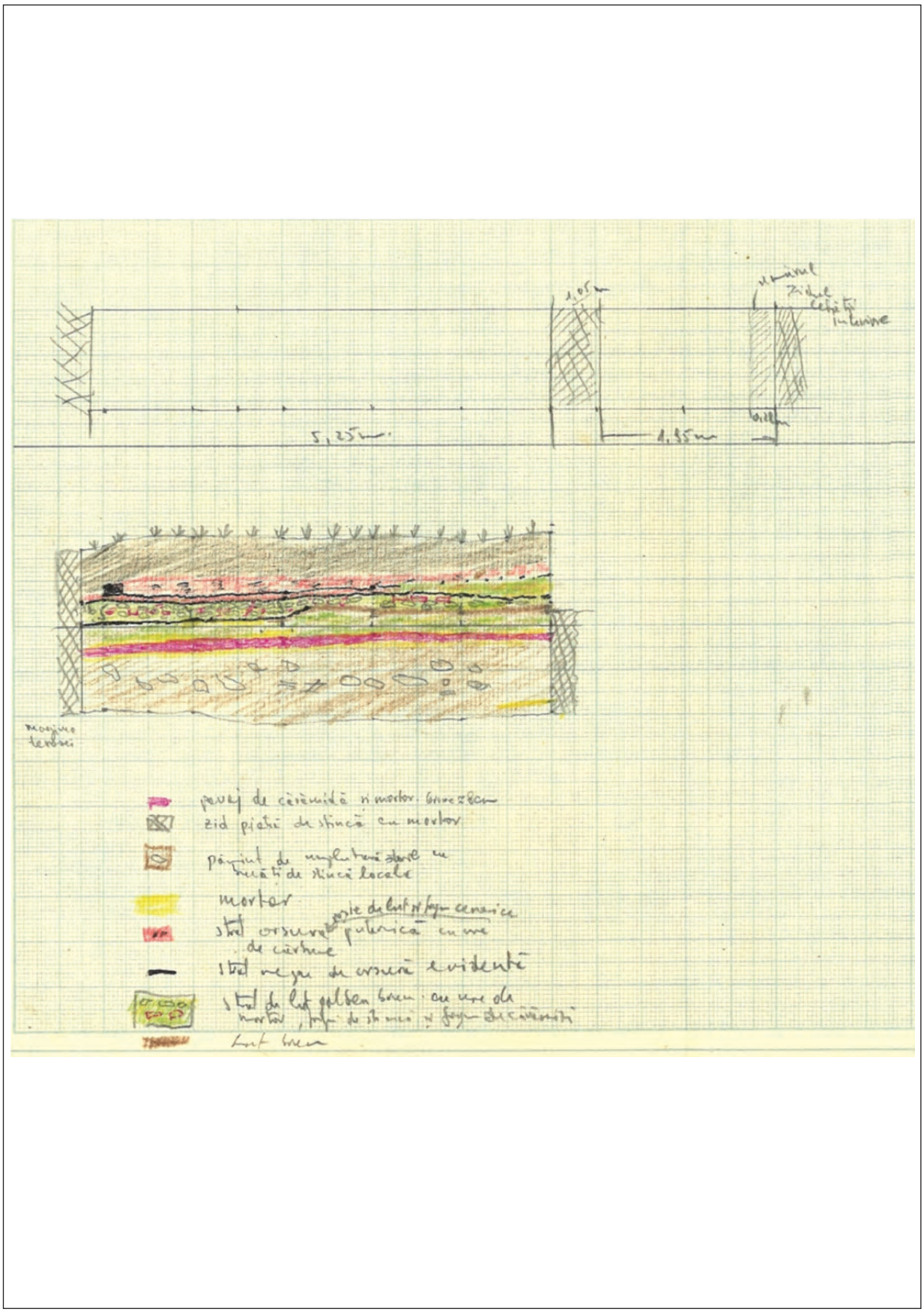

Pl. III. Plan şi profil S3? / *Plan ad section wall of S3?*

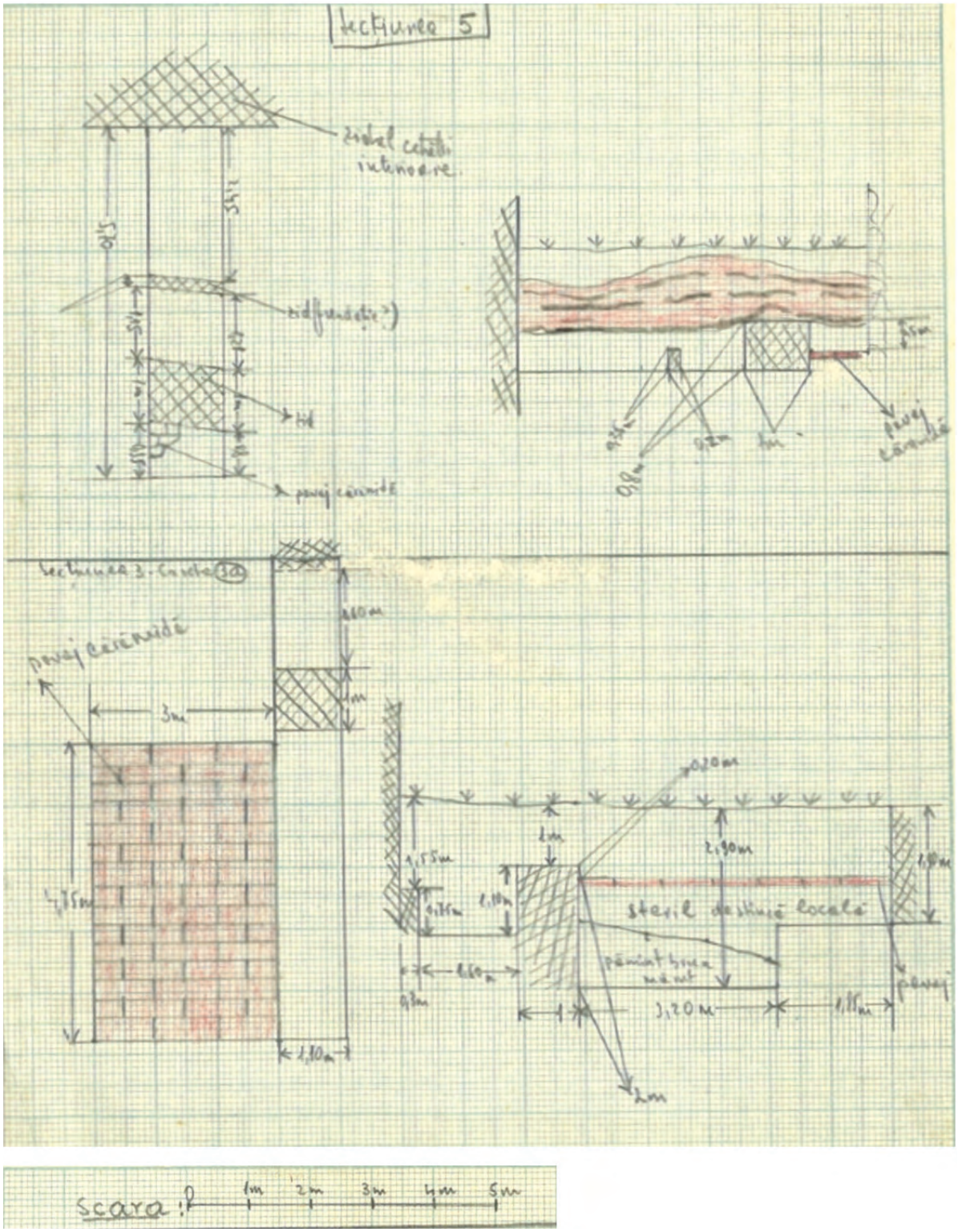

Pl. IV. 1. Plan şi profil S 5. **2.** Plan şi profil S 3 – C 3a. / *1. S 5 plan and section drawing. 2. S 3 – C 3a plan and section drawing.*

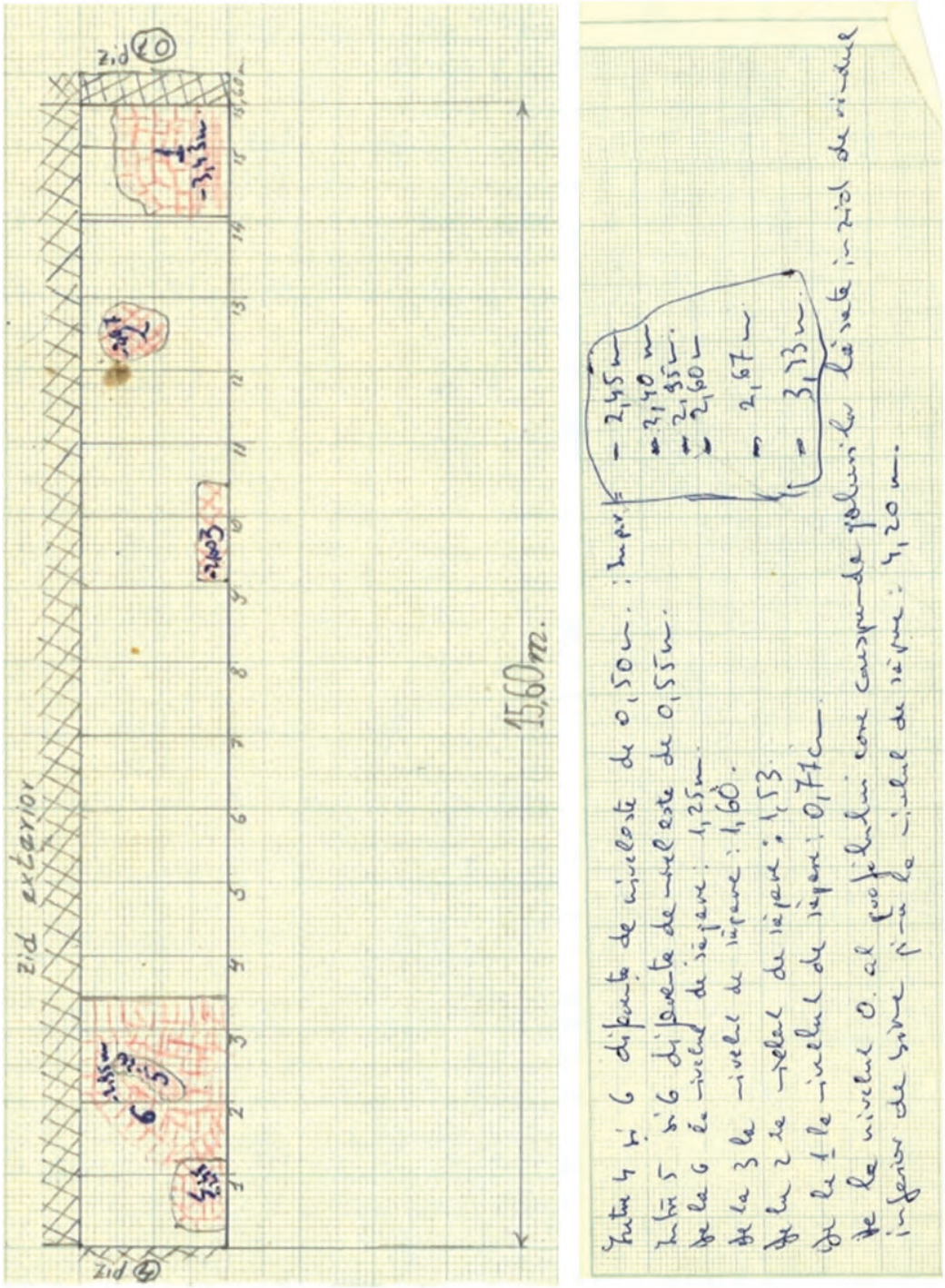

Pl. V. Plan și profil neidentificat / *Unidentified plan and section drawing.*

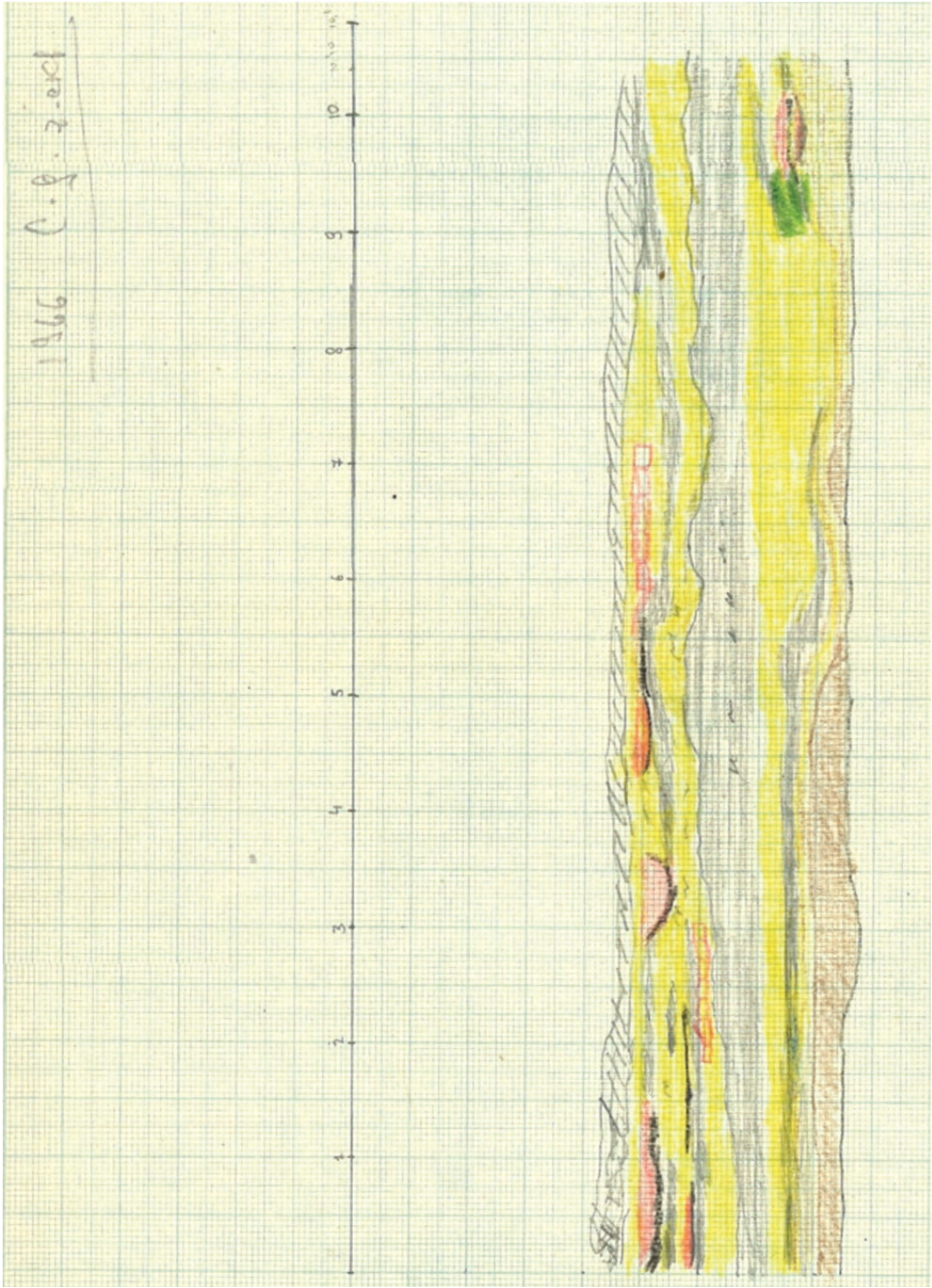

Pl. VI. Profil C 9 / *C 9 section drawing*